

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

БАГАЦЬКА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 336.14:658.115.31:352

**ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ В СИСТЕМІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

РЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2023

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному торговельно-економічному університеті Міністерства освіти і науки України, м. Київ

Науковий консультант

доктор економічних наук, професор,
лауреат Державної премії України
в галузі науки і техніки
БЛАКИТА Ганна Владиславівна,
завідувач кафедри економіки та фінансів
підприємства Державного
торговельно-економічного університету

Опоненти:

доктор економічних наук, професор
ЖУРАВЛЬОВА Ірина Вікторівна,
завідувач кафедри фінансів Харківського
національного університету ім. С. Кузнеця

доктор економічних наук, професор
КУЖЕЛЄВ Михайло Олександрович,
професор кафедри фінансів
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

доктор економічних наук, професор
КАЧУЛА Світлана Валентинівна,
професор кафедри фінансів, банківської
справи та страхування Дніпровського
державного аграрно-економічного
університету

Захист відбудеться 7 грудня 2023 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.055.03 у Державному торговельно-економічному університеті за адресою: вул. Кіото, 21 (ауд. Д-221), м. Київ, 02156.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Державного торговельно-економічного університету за адресою: вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.П. Адаменко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним з важливих чинників сталого відновлення та успішного розвитку місцевого самоврядування, активізації залучення інвестицій та поліпшення соціально-економічного становища в громадах є забезпечення ефективної роботи підприємств комунальної власності (далі – КП) та зростання їх капіталізації. Визначальним фактором, що сприяє досягненню вказаних цілей, є створення інституційної, організаційної та фінансової спроможності на рівні громади до раціонального формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів.

Значення капіталізації КП в кризові та пост-кризові періоди полягає у забезпеченні ширшого доступу цих суб'єктів до ресурсів і технологій, у зростанні мотивації до максимізації прибутковості і створенні доданої вартості, а також у формуванні відповідної культури менеджменту і відносин зі стейкхолдерами, які сприятимуть стабільному її зростанню. Капіталізація підприємств комунальної власності сприяє підвищенню інвестиційної привабливості громади та поліпшенню умов життя її мешканців.

Підприємства комунальної власності є невід'ємною складовою системи життєзабезпечення місцевого самоврядування, оскільки це підприємства, що здійснюють діяльність задля задоволення публічного інтересу. Але водночас, ті підприємства, що виконують свої функції на комерційній основі, мають забезпечувати певний рівень економічної ефективності. Отже, ефективна діяльність підприємства комунальної власності повинна бути спрямована на досягнення двох глобальних ефектів: економічного, що полягає у досягненні достатнього рівня прибутковості, і соціального, що полягає у задоволенні потреб територіальної громади.

Згідно з класичною теорією фінансування фірми, доведеною численними емпіричними дослідженнями, ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від політики формування його капіталу. Тому проблема формування капіталу і капіталізації підприємств комунальної власності є надзвичайно актуальною, а відсутність комплексних теоретичних та прикладних напрацювань стосовно процесу формування капіталу таких підприємств в умовах реформування фінансового забезпечення місцевого самоврядування зумовлюють вибір теми дисертаційного дослідження. Запропонована тема є результатом переосмислення зазначених проблем, а також пошуком шляхів та способів їхнього вирішення у відповідності до сучасних умов і актуальних потреб фінансово-економічного розвитку міст та територіальних громад.

Теоретико-методологічні та практичні аспекти формування капіталу підприємств різних галузей і сфер економіки висвітлені в працях І. Бланка, Г. Блакити, Д. Горового, Н. Давиденко, І. Журавльової, В. Зимовця, О. Кендюхова, Н. Корж, В. Лещука, К. Мамонова, А. Могилова,

О. Мельник, І. Назаренко, С. Рибалка, Г. Ситник, О. Собко, М. Стецька, О. Терещенка, О. Ярошевської.

Відаючи належне вагому внеску вітчизняної наукової думки в теорію формування капіталу підприємств, теоретико-методологічна основа капіталізації сфери місцевого господарства, зокрема комунальних підприємств напрацьована недостатньо.

Формування капіталу підприємств комунальної власності нерозривно пов'язане з системою місцевих фінансів, оскільки фінанси таких підприємств є невід'ємною складовою системи місцевих фінансів, тому дослідження процесу сутності, методології і практики формування капіталу виконано в контексті теоретико-методологічної бази місцевих фінансів.

Дослідженню теоретико-методологічних та практичних аспектів місцевих фінансів та фінансування підприємств комунальної власності присвячені наукові праці Ю. Антонюка, Т. Барабаш, О. Василика, Л. Гаватюк, О. Димченко, В. Євдокименко, С. Качули, Т. Клебанової, О. Кириленко, О. Коцюрби, М. Кужелева, А. Мазаракі, Т. Каневої, В. Макогон, Г. Кучер, О. Нагорної, В. Опаріна, О. Пальохи, М. Пасічного, О. Рудаченко, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін.

Серед зарубіжних науковців, що вивчали фінансові аспекти діяльності таких підприємств варто виділити праці А.Берга, К.Берло, О.Вагнера, К.Васовича, В. Віллалонга, Е. Віттберга, М.Л. Генугтена, Г. Гроссі, Дж. О'Ерлінгсона, Т. Єдинака, П. Лерой-Більє, А. Мансура, М. Ноккала, Е. Остром, П. Паккала, К. Рейчарда, С. Тієля, Р. Хеммінга, М. Хералла та інших.

Відаючи належну увагу вагому теоретико-методологічному і практичному внеску науковців в дослідження актуальних фінансово-економічних засад діяльності підприємств комунальної власності, слід зазначити, що наразі відсутнє комплексне дослідження, присвячене обґрунтуванню теоретико-методологічних положень, актуальних методик та практичних механізмів формування капіталу КП в системі місцевих фінансів.

Проблеми розробки теорії, методології та методів формування капіталу та капіталізації КП, а також розробки практичних рекомендацій щодо зростання капіталізації на основі глибокої всебічної діагностики фінансового стану і процесів формування капіталу набувають особливої актуальності, що зумовлює вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного торговельно-економічного університету. Результати досліджень наведено в темах: «Адаптація управління корпоративними фінансами до глобальних викликів» (номер державної реєстрації 0119U100091), «Стратегія забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах нестабільності та глобальних флуктуацій» (номер державної

реєстрації 0121U109775), автором надано відповідні матеріали і пропозиції щодо підвищення адаптації системи фінансів підприємств, зокрема комунального сектора до глобальних викликів та сприяння забезпеченню формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів з урахуванням безпекових чинників.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретико-методологічних положень та практичних механізмів формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів, обґрунтування науково-методичного інструментарію та рекомендацій щодо їх реалізації на підприємствах комунальної власності України.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розробити концепцію формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів;
- визначити поняття капіталізації підприємств комунальної власності;
- розкрити систему принципів формування капіталу підприємств комунальної власності;
- узагальнити форми фінансової підтримки підприємств комунальної власності;
- удосконалити підходи до фінансової діагностики підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів;
- визначити методологічні засади застосування процесно-орієнтованого підходу до формування капіталу підприємств комунальної власності;
- розробити класифікаційні ознаки до визначення факторів впливу на формування капіталу підприємств комунальної власності в Україні;
- систематизувати положення стосовно прийняття фінансових рішень щодо підприємств комунальної власності відповідно до фінансової та інституційної спроможності територіальної громади і фінансового стану підприємства;
- сформувати методологічний підхід щодо обґрунтування системи критеріїв фінансування підприємств комунальної власності з місцевого бюджету;
- обґрунтувати механізм фінансового забезпечення підприємств комунальної власності;
- розвинути положення щодо оцінки ефективності формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів;
- визначити основні напрями фінансування підприємств комунальної власності;
- розробити методичний підхід до формування системи ключових індикаторів результативності як складової життєвого циклу процесу формування капіталу підприємств комунальної власності;

- обґрунтувати застосування теорії агентських відносин щодо формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів.

Об'єктом дослідження є формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних основ та механізмів формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у роботі завдань використані загальнонаукові й прикладні методи дослідження. В основу методології дослідження покладено діалектичний підхід до вивчення суспільних явищ і процесів, загальнонаукові та фундаментальні положення і принципи сучасної економічної теорії. У роботі застосовано методи і підходи, що дозволяють забезпечити концептуальну єдність дослідження, такі як: діалектичний, ретроспективний і монографічний методи при дослідженні теоретичних основ формування капіталу підприємств комунальної власності, методи системного аналізу та синтезу в дослідженні діагностики та практики формування капіталу комунальних підприємств, абстрактно-логічний та метод логічного узагальнення в дослідженні методологічних основ формування капіталу підприємства комунальної власності, в обґрунтуванні системи критеріїв прийняття рішень щодо фінансування підприємств комунальної власності; порівняльного аналізу та синтезу в дослідженні особливостей процесів формування капіталу підприємств комунальної власності, економіко-математичного моделювання в розробці системи критеріїв прийняття фінансових рішень щодо фінансування підприємств з місцевого бюджету, експертної оцінки при формуванні портфелю стратегічних фінансових ініціатив щодо стимулювання капіталізації підприємств комунальної власності, а також табличний, графічний методи та методи математичної статистики.

Інформаційну базу дисертаційної роботи становили наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавчі акти Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, матеріали Державної служби статистики України, офіційних інформаційних ресурсів міжнародних організацій, що регламентують діяльність підприємств державної і комунальної власності, матеріали міжнародних і регіональних науково-практичних конференцій, матеріали періодичних видань та електронні матеріали засобів масової інформації, результати соціально-економічних досліджень аналітичних центрів, фінансова звітність підприємств комунальної власності обласних центрів України та Києва, результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає у вирішенні актуального наукового завдання, яке зводиться до теоретико-методологічного обґрунтування процесу формування капіталу

підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів. Основними положеннями, розробленими автором особисто, що виносяться на захист, є наступні:

вперше:

- розроблено концепцію формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів, що поєднує елементи теорії фінансів підприємств і фінансового менеджменту, теорії корпоративних фінансів з домінуванням агентського підходу, теорії місцевих фінансів; базується на сутнісно-функціональних особливостях підприємства комунальної власності, включає основні принципи, функції, методи і джерела формування капіталу, що дозволить забезпечити капіталізацію підприємств комунальної власності як складову системи життєзабезпечення територіальних громад;

- сформовано методологічний підхід до обґрунтування системи критеріїв фінансування підприємств комунальної власності з місцевого бюджету, що ґрунтується на відповідній класифікації таких підприємств, їх типологічній матриці, систематизованих формах отримання бюджетних коштів підприємствами комунальної власності, враховує фактори впливу на формування капіталу підприємств комунальної власності; застосування запропонованого підходу дозволить органам місцевого самоврядування раціонально і ефективно використовувати кошти місцевого бюджету на ті підприємства, що мають пріоритетне значення для громади і водночас здатні забезпечити досягнення поставлених соціально-економічних цілей;

- визначено основні напрями фінансування підприємств комунальної власності, в основу чого покладено типологізацію їх ключових фінансових пріоритетів, довгострокове і оперативне цілепокладання, індикатори загальної стратегії розвитку територіальної громади у взаємозв'язку з її фінансово-бюджетною спроможністю, що дозволить органам місцевого самоврядування обґрунтовано забезпечувати фінансовою підтримкою підприємства комунальної власності, збалансованим фінансуванням за рахунок створення бюджетоформуючих підприємств;

- визначено методологічні засади застосування процесно-орієнтованого підходу до формування капіталу підприємства комунальної власності, який здійснюється на рівні місцевого самоврядування та підприємства послідовно, включає типологізацію, ідентифікацію, визначення життєвого циклу, опис і регламентацію процесів, що сприятиме підвищенню ефективності та якості надання суспільних послуг в умовах обмеженості бюджетних ресурсів;

удосконалено:

- визначення поняття капіталізація підприємства комунальної власності, в основу якого покладені сутнісні характеристики трансформації і приросту вартості як цінності, дуальності природи, перерозподільчого характеру та інституційних обмежень, і яка являє процес перетворення доходів підприємства, у тому числі отриманих з

відповідного місцевого бюджету, в капітал, що проявляється у формі зростання чистих активів цього підприємства, результатом чого є збільшення чистої вартості підприємства, нагромадження форм капіталу;

- систему принципів формування капіталу підприємств комунальної власності, які відповідають дуальній природі такого підприємства, включають принципи грантового фінансування та складаються з універсальних і специфічних, які розподіляються на соціальні і корпоративні; пропонувані принципи формують теоретико-методологічне підґрунтя до удосконалення сучасних форм і методів фінансування підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів;

- підходи до фінансової діагностики підприємств комунальної власності, що побудовані на основі поєднання статичних та динамічних моделей; пропонується розширення складової діагностики формування власного капіталу, інформаційною базою якої є фінансова звітність, у тому числі звіт про виконання фінансового плану підприємства комунальної власності, що дозволяє оцінити ступінь бюджетної участі, як основного детермінанта капіталізації, в доходах і капіталі підприємства;

- класифікаційні ознаки до визначення факторів впливу на формування капіталу підприємств комунальної власності в Україні на основі систематизації провідних теорій корпоративних фінансів з виділенням факторів впливу на зовнішні і внутрішні джерела формування капіталу, що містять фактори, зумовлені формою власності та підпорядкуванням підприємств; обґрунтовані пріоритетні фактори надають змогу здійснювати органами місцевого самоврядування ефективний вплив на формування і управління капіталом підприємства;

- методичний підхід до формування системи ключових індикаторів результативності як складової життєвого циклу процесу формування капіталу підприємств комунальної власності, що має дворівневу структуру і включає відповідні показники, які вимірюються на рівні органу місцевого самоврядування: індикатори якості надання послуг, впливу на довкілля, якості управління та на рівні комунального підприємства: індикатори досягнення операційних і фінансових цілей, показники ефективності закупівель, що дозволяє забезпечувати ефективний моніторинг за досягненням стратегічних і операційних фінансових пріоритетів підприємств комунальної власності;

дістало подальшого розвитку:

- узагальнення та систематизація форм фінансової підтримки підприємств комунальної власності, в основу якої покладено теоретичне та емпіричне підґрунтя зарубіжних досліджень фінансування таких підприємств: ефективність публічної власності, урбаністика, екологічні проблеми та реформування публічних фінансів, що дозволить адаптувати домінуючі форми фінансової підтримки для системи місцевих фінансів в Україні;

- систематизація положень стосовно прийняття фінансових рішень щодо підприємств комунальної власності відповідно до фінансової та інституційної спроможності територіальної громади і фінансового стану підприємства, обґрунтовано етапи та складові процесу прийняття фінансових рішень на рівні територіальної громади і підприємства комунальної власності з визначенням стратегічних і оперативних завдань;

- механізм фінансового забезпечення підприємств комунальної власності як поєднання форм, методів та інструментів прямої та непрямой дії, на доданок до основних форм фінансування і кредитування пропонується узагальнення методів комбінованої форми фінансового забезпечення, яке комплексно поєднує існуючі форми через інституційні та проєктні механізми;

- підходи до оцінки ефективності формування капіталу підприємств комунальної власності, в основу якого покладено гіпотезу щодо впливу бюджетної присутності та структури капіталу на фінансову ефективність таких підприємств, і обґрунтовує доцільність застосування критерію мінімізації фінансових ризиків з уточненням базових підходів до фінансування активів як пріоритетних у виборі раціональної структури капіталу підприємств комунальної власності, доцільність застосування довгострокової платоспроможності як мети обраної структури;

- наукове обґрунтування застосування теорії агентських відносин щодо формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів, завдяки чому може бути досягнута раціональна структура капіталу підприємства комунальної власності та ефективне управління її формуванням.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає у застосуванні наукових положень і висновків дослідження у практичній діяльності органів місцевого самоврядування, громадських організацій, а також керівних органів підприємств комунальної власності. Зокрема, розроблені рекомендації щодо системи ключових показників результативності (KPI) для керівників підприємств, процесно-орієнтованого підходу до фінансування підприємств комунальної власності з місцевих бюджетів, системи цілепокладання, розробки стратегічних фінансових ініціатив, принципів фінансування підприємств наразі прийняті до врахування і використані в роботі в виконкомках міських рад м. Рівне (довідка від 19.06.2023 № 08-408), Кам'янець-Подільського (довідка від 13.06.2023 № 01-11/679), Вараша Рівненської області (довідка від 13.10.2023 № 01/4300), підприємств комунальної власності міст Суми (КП «Сумитеплоенергоцентрально», довідка від 18.08.2023 № 607/01-03), Вараша (КП «Вараштепловодоканал», довідка від 21.06.2023 № 4570-632), Кам'янець-Подільського (КП «Служба єдиного замовника», довідка від 05.06.2023, № 6, КП «Міськтепловодоенергія», довідка від 05.06.2023 № 01-10/920). Методологічний підхід щодо фінансової діагностики комунальних підприємств та критеріїв прийняття рішень щодо

фінансового забезпечення КП використано в діяльності громадських організацій - аналітичних центрів: ГО «Центр Ейдос» (довідка від 03.04.2023 № 04/23-23), ГО «Стейтвотч» (довідка від 07.06.2023 № 302), рейтингової агенції «Рюрік» (довідка від 05.06.2023 № 23/06/05-01), а також в освітньому процесі ДТЕУ (довідка від 15.06.2023 № 924/22).

Особистий внесок здобувача полягає у розробці теоретико-методологічних положень та практичних механізмів формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів. Наукові результати та висновки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати досліджень, викладені в дисертаційній роботі, доповідалися і отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Проблеми економіки підприємств у сучасних умовах» (м. Київ, 2010 р.); «Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання» (м. Черкаси, 2012 р.); «Проблеми і перспективи розвитку фінансів, обліку і маркетингу в ринковому середовищі» (м. Київ, 2012 р.); «Розвиток національних економік в умовах глобальної нестабільності» (м. Одеса, 2013 р.); «Пріоритети розвитку економіки України та інших країн» (м. Чернігів, 2013 р.); «Економіка: реалії часу і перспективи» (м. Одеса, 2014 р.); «Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку підприємств харчової промисловості» (м. Київ, 2014 р.); «Нові ідеї в харчовій науці – нові продукти харчовій промисловості» (м. Київ, 2014 р.); «Соціальні та економічні аспекти розвитку міжнародних відносин» (м. Дніпро, 2014 р.); «Economics, Management, Law: current state and perspectives of development» (Melbourne, Australia, у. 2015); «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (м. Івано-Франківськ, 2015 р.); «Модернізація національної економіки: зміни в умовах кризи» (м. Херсон, 2015 р.); «Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку харчової промисловості» (м. Київ, 2016 р.); «Food Science for Well-being» (Kyiv, у. 2016); «Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 2017 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки» (м. Львів, 2017 р.); «Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку» (м. Київ, 2017 р.); «Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку» (м. Київ, 2018 р.); «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні» (м. Київ, 2019 р.); «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні» (м. Київ, 2019 р.); «Ukraine, Bulgaria, EU: economic, technical and social development trends» (Burgas, Bulgaria, у. 2020); «Networking on Sustainable Security in Dynamic Environment» (Kaunas, Lithuania, у. 2021); «Ukraine, Bulgaria, EU: economic, technical and social development trends» (Burgas, Bulgaria, у. 2021); «Наукове забезпечення економічного розвитку, правового регулювання, управління,

енергоефективності та провайдингу екоінновацій в аграрній і суміжних галузях в умовах глобалізації» (м. Полтава, 2021 р.); «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні» (м. Київ, 2021 р.); «Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами» (м. Київ, 2021 р.); «Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства» (м. Київ, 2021 р.); «Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти» (м. Одеса, 2022 р.); «Трансформація національної, закордонної моделей економічного розвитку та законодавства в умовах воєнного часу» (м. Луцьк, 2022 р.); «Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України» (м. Хмельницький, 2022 р.); «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу» (м. Київ, 2023 р.); «Фінансова політика як складова економічного розвитку» (м. Київ, 2023 р.); «The International Conference on Business and Technology» (Istanbul, Turkey, 2023); «Економіка та безпека бізнесу в XXI столітті» (м. Київ, 2023 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковано в 68 наукових працях, у т. ч.: одній одноосібній монографії; одній колективній монографії, 34 наукових статтях, які надруковано в наукових фахових виданнях України і в наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз (з них 4 статті у виданнях, проіндексованих у базах даних «Scopus» і «Web of Sciences Core Collection»), 32 працях апробаційного характеру. Загальний обсяг опублікованих наукових праць становить 41,2 друк. арк., з них авторський внесок становить 33,5 друк. арк.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів основної частини зі списками використаних джерел до кожного з них, висновків та додатків. Повний обсяг дисертації становить 530 сторінок, з них основна частина займає 364 сторінки. Дисертація містить 50 таблиць та 25 рисунків, списки використаних джерел включають загалом 535 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено зв'язок роботи з науковими темами, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо апробації результатів дисертаційної роботи та їх опублікування.

У першому розділі «**Теоретичні основи формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів**» встановлено теоретичні основи, роль і місце фінансів підприємств комунальної власності на перетині провідних фінансових та економічних

теорій, обґрунтовано парадигмальні засади еволюції поняття «капітал підприємства», сформовано концептуальні основи капіталізації підприємств комунальної власності та систематизовано зарубіжний досвід їх фінансування.

Наукове обґрунтування системи фінансів підприємств комунальної власності формується на перетині теоретичних напрямків: сутності, складу і структури та ролі місцевих фінансів, в тому числі під впливом бюджетної децентралізації; становленням фінансів підприємств, а згодом корпоративних фінансів; економіки і фінансів житлово-комунального та міського господарства. Сутнісно-функціональні особливості підприємств комунальної власності обумовлені бюджетним і господарським законодавством, а також нормативною основою місцевого самоврядування та її еволюцією в ході реформи децентралізації. Фінанси підприємств комунальної власності разом з фінансами органів місцевого самоврядування формують систему місцевих фінансів і розглядаються як об'єкт економічних відносин власності між місцевими органами влади та юридичними й фізичними особами. Вони є невід'ємною складовою місцевих фінансів, мають фінансову автономію і відокремлені від місцевих бюджетів, проте підтримують фінансові відносини з бюджетами щодо розподілу і перерозподілу створеного регіонального (територіального) продукту.

Гене́за поняття «капітал підприємства» як логічного продовження еволюційного розвитку категорії «капітал» трансформувалась від трактування капіталу як елементу формування виробничих фондів через виділення його фінансової основи і ознак фіктивності, притаманних фондовому ринку, до висновку щодо дуальності його природи. Наукові розвідки сформуваали декілька підходів до тлумачення капіталу підприємства, одним з яких є ресурсний підхід, який дозволяє всебічно дослідити капітал підприємства в розумінні активів та джерел їх формування, що відповідає неокласичному трактуванню капіталу як одного з факторів виробництва, і не заперечує соціально-економічний та інституційний підходи, які розкриваються у сутнісних характеристиках капіталу підприємства.

Розвиток провідних теорій корпоративних фінансів залишає проблему формування капіталу компаній в центрі наукової дискусії. Більшість сформульованих до цього часу теорій створили аналітичні рамки для обґрунтування, розуміння та реалізації політики формування капіталу підприємств. Наявність розвинутого ринку капіталів, передусім фондового ринку як необхідної системної складової провідних теорій корпоративних фінансів унеможливорює застосування більшості теорій в контексті фінансування підприємств комунальної власності. Проте ті фінансові теорії, що вивчають проблематику фінансового забезпечення підприємств поза межами фондового ринку і водночас фокусуються на актуальних для підприємств комунальної власності питаннях пріоритетності і порядку

джерел фінансування, входять до теоретичної бази дослідження формування капіталу підприємств комунальної власності, яка складається з наступних теоретичних блоків: фінансів підприємств і фінансового менеджменту, корпоративних фінансів, місцевих фінансів і нормативно-правового блоку як невід'ємної складової фінансових відносин в системі місцевого самоврядування.

Балансова капіталізація підприємства комунальної власності, що проявляється у формі приросту активів, профінансованих за рахунок постійних джерел фінансування, передусім власного капіталу, безпосередньо пов'язана з фінансовими відносинами такого підприємства та органу місцевого самоврядування, що доводить доцільність трактування капіталізації таких підприємств через призму бюджетних відносин в системі місцевих фінансів. Капіталізація КП є двоїтим процесом перетворення доходів підприємства, зароблених самостійно, або отриманих з відповідного місцевого бюджету, в капітал, що проявляється у формі зростання чистих активів цього підприємства, результатом якого є збільшення чистої вартості самого підприємства, та / або нагромадження різних форм капіталу та приріст цінності територіальної громади.

Систематизація європейського досвіду фінансування підприємств муніципальної власності дозволила виділити спільні і відмінні риси, характерні для ЄС в цілому і для окремих країн. Спільними рисами є: наявність альтернатив КП у більшості сфер надання муніципальних послуг; фінансова підтримка таких підприємств з боку місцевої влади, хоча форми підтримки відрізняються поміж країн; низькі вимоги у власника в особі муніципалітетів до фінансової ефективності муніципальних підприємств. Особливостями в політиці фінансування досліджуваних підприємств, що проявляються в окремих країнах Європи, є: можливість комбінацій організаційно-правових форм існування муніципального підприємства; негативний вплив цієї організаційної форми на конкуренцію; зростання корупційних ризиків пропорційно зростанню кількості муніципальних підприємств; низька ефективність / рентабельність; порушення принципів відкритості і прозорості при розкритті фінансової та управлінської інформації муніципальних підприємств.

Актуальний науковий контекст, в рамках якого розглядаються теоретичні і прикладні питання фінансування муніципальних підприємств зарубіжних країн, складається з проблемних питань ефективності публічної власності, урбаністики, екологічних концепцій управління муніципальною власністю, розвитку сфери публічних фінансів. Узагальнення зарубіжного досвіду фінансового забезпечення муніципальних підприємств виділяє наступні форми їх фінансової підтримки з боку місцевої влади: податкові пільги, пряма бюджетна підтримка, надання та/або гарантування позик; грантова підтримка.

У другому розділі «**Концептуальні засади формування капіталу підприємств комунальної власності**» сформовано методологічну базу цього процесу, визначено специфічні властивості, що зумовили розробку нових наукових підходів.

Виділення сутнісно-функціональних особливостей підприємств комунальної власності доводить доцільність виокремлення їх як окремого об'єкту дослідження. Організаційні, операційно-виробничі, збутові, фінансові та інші специфічних властивостей таких підприємств та їх провідна роль в системі життєзабезпечення територіальних громад спричиняють протиріччя між стейкхолдерами. Ключовим протиріччям виступає невідповідності комерційного статусу таких підприємств з некомерційними цілями і принципами діяльності. Власники в особі виконавчих органів місцевого самоврядування мають широкі важелі впливу на способи фінансування підприємств комунальної власності, оскільки можуть надавати підприємству грошові кошти не лише у формі капіталу, а й у формі доходу прямо, чи опосередковано, виступаючи одночасно в ролі перманентних капіталодавців для одних підприємств, і в ролі основних замовників послуг для інших (рис.1). Багатоканальність бюджетних надходжень потребує розробки систематизованих та узгоджених між стейкхолдерами критеріїв їх надання підприємствам комунальної власності.

Ефективність розподілу обмежених місцевих ресурсів між підприємствами комунальної власності визначається їх функціями і завданнями та суспільним значенням в життєзабезпеченні громади. Політика фінансування КП є складовою бюджетної політики місцевої влади в частині видатків. Поведінка місцевих органів влади при формуванні політики фінансування КП часто є компромісом між суспільним інтересом та економічним ефектом. Велика кількість таких підприємств в громаді ускладнює формування узагальнених спільних підходів до всіх підприємств комунальної власності, що створює ризики необґрунтованого і нераціонального прийняття фінансових рішень. Запропонована полікритеріальна класифікація КП з виділенням таких критеріїв, як спосіб участі у публічних закупівлях, тип формування капіталу, соціальна функція і суспільне значення стане підґрунтям для формування основних напрямів формування капіталу, сприятиме розробці обґрунтованих підходів до політики фінансування КП в межах територіальної громади.

Рис.1. Форми отримання коштів підприємствами комунальної власності з місцевого бюджету

Капітал підприємства комунальної власності формується під впливом двох процесів: фінансово-господарська діяльність самого підприємства та бюджетний процес на місцевому рівні. Принципи формування капіталу базуються на принципах бюджетного фінансування, принципах фінансування підприємств та принципах надання міжнародної фінансової допомоги (рис.2).

Рис.2. Принципи фінансування підприємств комунальної власності

Уточнені функції, джерела, методи і підходи до формування капіталу підприємства також базуються на його дуальній природі і формують методологічну базу дослідження фінансів КП. Функції капіталу підприємств комунальної власності розглядаються з трьох позицій: системи місцевих фінансів, системи місцевого господарства та підприємства з елементами корпоративного управління.

Особливе місце в методологічній основі формування капіталу КП посідає фінансова діагностика як інструмент обробки економічної інформації і перетворення її в проекти прийняття управлінських рішень. Запропоновані показники структури власного капіталу разом з динамічною матрицею формування капіталу підприємства комунальної власності через зіставлення приростів структурних елементів капіталу дозволять точніше охарактеризувати безпосередньо процес його формування.

Фінансовий план підприємства комунальної власності та звіт про його виконання як необхідні інформаційні джерела фінансової діагностики деталізують дані стосовно прямої чи опосередкованої участі місцевого бюджету в формуванні доходів і капіталу таких підприємств, і на їх основі має проводитись фінансова діагностика формування капіталу з акцентом на ступінь бюджетної участі.

Процес формування капіталу на мікрорівні є складовою макропроцесу накопичення капіталу, який через рівень громади відбувається і вивчається на рівні країни, груп країн тощо. Опис кругообігу капіталу з трансформацією його форм став підґрунтям для застосування процесних підходів у фінансах. Процес формування капіталу підприємства комунальної власності регламентується як такий, що утворюється на перетині двох систем: бюджетної системи на місцевому рівні та системи фінансів підприємств. Життєвий цикл формування капіталу КП відповідає концепції життєвого циклу процесу і складається з 4-х стадій: розробка стратегії, моделювання, імплементація і виконання, моніторинг і контроль. Характеристика кожної стадії і відповідний опис дій підприємства є основою для регламентації карт процесів, що сприятимуть підвищенню ефективності управління процесом формування капіталу і прискоренню реалізації окремих кроків. В контексті бюджетного процесу на місцевому рівні формування капіталу КП складається з етапів: підготовчого етапу, що включає планування і прийняття рішення щодо формування капіталу; та етапу виконання, що являє собою безпосередньо фінансування капіталу підприємства. Цей процес є внутрішнім забезпечуючим, де власником виступає орган місцевого самоврядування, клієнтом – підприємство комунальної власності, а кінцевим продуктом є фактичний обсяг капіталу у матеріальній чи фінансовій формі, який отримує підприємство.

У третьому розділі **«Особливості формування капіталу підприємств комунальної власності»** проведено аналіз і оцінку практики бюджетного і позабюджетного фінансування таких підприємств вибірки обласних центрів та столиці України, розвинуто наукові положення щодо

врахування впливу системи чинників на процеси формування капіталу, що дозволяє підвищити їх ефективність.

Особливості формування капіталу КП полягають в закріпленій на законодавчому рівні обмеженості джерел фінансування власного капіталу і водночас у відсутності вимог до розміру статутного капіталу, який з-поміж інших забезпечує функцію відповідальності власника за зобов'язаннями підприємства. Мінімальний його розмір розмиває цю відповідальність і обмежує підприємство в доступі до позикових джерел, що підвищує залежність від бюджетного фінансування. При цьому бюджетне фінансування статутного капіталу КП на відміну від приватного сектору може мати цільовий характер, що вказує на доцільність запровадження корпоративних підходів при формуванні і поповненні їх статутного капіталу.

Таблиця 1

**Отримання державної допомоги підприємствами
комунальної власності України**

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Загальна сума державної допомоги, млн грн, з них:	648,3	4510,6	10819,5
-з місцевих бюджетів:			
%	96%	91%	42%
млн грн		4460,8	4877,2
- на комунальні підприємства:			
%	89%	86%	39,6%
млн грн		866	4281,3
Загальна кількість отримувачів державної допомоги (підприємств)	185	324	216
З них комунальних підприємств :			
одиниць	111	271	175
%	60%	84%	81%
На збільшення частки в статутному капіталі:			
%	6%	1%	1%
млн грн	39,7	58,2	108
На покриття збитків			
%	9%	11%	8%
млн грн	55,7	441,5	865,6

Цільове фінансування як форма, що найбільше забезпечує підзвітність підприємств комунальної власності, не набула поширеного використання в практиці бюджетного фінансування, серед дослідженої вибірки рівень її використання становив близько 25%, тоді як позиковий капітал використовували близько 6% підприємств протягом періоду 2017-2020 рр. Поточні зобов'язання як найбільш поширене і зручне джерело фінансування в КП не мають суттєвої ваги на відміну від приватного сектору, і роль товарних кредитів в них невисока. Натомість в цілому по країні спостерігається високий рівень використання державної допомоги

підприємствам комунальної власності, в тому числі і шляхом поповнення статутного капіталу. Це свідчить про домінування в структурі фінансування українських КП тих джерел, що є менш підзвітними і підконтрольними (табл. 2).

Таблиця 2

Формування капіталу вибірки КП за 2017-2020 рр, %

Місто	Показники	Фінансової незалежності	Заборгованості	Частка Вкладеного капіталу в активах	Частка накопиченого капіталу в активах	Рентабельність активів
<i>Підприємства водопостачання та водовідведення (водоканали)</i>						
Запоріжжя		87,0	0	86,3	16,0	0,3
Одеса		38,1	0	33,2	5,0	15,9
Суми		48,8	0,6	80,6	-31,7	-1,5
Луцьк		62,4	5,0	95,1	54,1	-1,2
Чернігів		-19,8	94,4	53,7	-73,4	12,0
Вінниця		52,7	6,1	60,8	-8,0	-3,2
Івано-Франківськ		21,3	63,0	71,6	-68,6	0,1
Кропивницький		37,4	24,0	51,8	-13,0	-5,0
Житомир		43,4	23,7	107,5	-44,0	-0,3
Чернівці		77,9	0	138,8	-60,9	-13,3
<i>Підприємства пасажирського транспорту</i>						
Запоріжжя		42,8	0	108,6	-29,6	-12,6
Одеса		24,4	30,1	20,7	7,2	1,9
Суми		96,5	0,0	139,1	-31,7	-7,5
Луцьк		-95,6	33,6	403,0	-489,5	-8,0
Чернігів		93,8	0	119,8	-26,0	-2,8
Вінниця		77,1	1,1	109,1	-32,0	-7,5
Івано-Франківськ		59,5	32,2	108,6	-16,4	-6,7
Кропивницький		86,8	0	84,0	2,8	1,1
Рівне		94,3	0	123,6	-26,1	-6,2
Житомир		79,8	0	308,3	-44,0	-28,7
Чернівці		89,1	17,3	167,0	-44,3	-8,1
<i>Підприємства теплопостачання</i>						
Запоріжжя		17,	0,1	20,4	-35,7	5,3
Одеса		-43,3	9,2	16,6	-59,9	-20,0
Суми		38,4	5,7	32,1	7,3	-0,2
Луцьк		-10,6	22,5	31,0	-35,7	-6,1
Вінниця		62,0	0,9	138,0	-32,7	-8,3
Івано-Франківськ		-11,7	20,8	51,6	-92,7	-10,7
Кропивницький		-66,2	0,0	8,2	-74,4	-13,5
Житомир		14,1	10,4	77,7	-51,4	-0,4
Чернівці		8,9	0,9	96,8	-62,4	-23,8
Медіана		43,09	3,06	85,15	-32,36	-5,53

Дослідження практики формування капіталу КП критичної інфраструктури обласних центрів (табл.2) засвідчило, що більшість з них

протягом тривалого періоду декапіталізували свою вартість і накопичили значні збитки, що покривалися з міських бюджетів за рахунок вкладень у статутний та додатковий капітал. Це вказує на відсутність системної політики управління процесом формування їх капіталу з боку місцевого самоврядування, зокрема на брак обґрунтованих критеріїв надання бюджетного фінансування, окрім необхідності покриття поточних збитків. Діючі критерії базуються на відносинах між керівництвом підприємств, органів місцевого самоврядування й визначаються можливістю лобіювання інтересів підприємств в депутатському корпусі.

Тестування гіпотези щодо впливу бюджетного фінансування на ефективність діяльності КП засвідчило фактичну відсутність цього впливу, тестування гіпотези щодо впливу забезпечення формування доходу підприємствам за рахунок бюджетних замовлень на ефективність засвідчило відсутність статистичного зв'язку. Вивчення практики управління підприємствами комунальної власності обласних центрів також показало домінуючу неефективність бюджетного фінансування. Формування та наповнення капіталу цих підприємств є неефективним та порушує принцип ефективності і результативності побудови бюджетної системи України.

Узагальнення факторів впливу на структуру капіталу підприємств України в поєднанні з вивченням та систематизацією таких факторів в провідних теоріях корпоративних фінансів дозволило розробити класифікацію факторів впливу на формування капіталу КП України з виділенням факторів впливу на зовнішні і внутрішні джерела формування капіталу. Класифікація містить фактори, дія яких зумовлена формою власності та підпорядкуванням КП, а саме відносини між підприємством і органом місцевого самоврядування.

У четвертому розділі **«Інституційні основи формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів»** обґрунтовано систему критеріїв прийняття рішень щодо бюджетного фінансування КП, запропоновано підходи до механізму їх фінансового забезпечення та оцінки ефективності.

Ключовими критеріями прийняття рішення щодо політики формування і поповнення капіталу КП запропоновано суспільне значення таких підприємств на місцевому рівні та соціальна функція, яку вони виконують для громади. Суспільне значення проявляється у критичній важливості і потребі в конкретному підприємстві для громади. Соціальною функцією КП є діяльність, що спрямована на вирішення соціальних проблем громади з метою забезпечення прийнятних соціальних стандартів життя. Розроблена матриця класифікації КП за вказаними критеріями дозволить органам місцевого самоврядування визначати пріоритетних кандидатів на отримання бюджетного фінансування.

Фінансування першочергових соціальних потреб громад в Україні покладається на відповідні бюджети, про що свідчить структура їх

видатків на територіальному рівні, проте в повноваженнях органів місцевого самоврядування є можливість сприяти іншим видам фінансового забезпечення КП з акцентом на методах сприяння, а не підтримки, зокрема на комбінованих формах фінансового забезпечення, таких як проєктне фінансування і кредитування, фінансування і кредитування від міжнародних інституцій.

Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності розглядається як сукупність заходів, щодо формування матеріальних і фінансових ресурсів, зокрема капіталу задля виконання підприємством своїх цілей. Серед наведених форм фінансування перспективними є такі форми, які забезпечують гнучкість і варіацію методів, інструментів і учасників процесу фінансового забезпечення та підвищують фінансову дисципліну, підзвітність і прозорість підприємства. Важливим є розширення обсягів боргового фінансування як засобу підвищення фінансової дисципліни та стимулювання самофінансування підприємства через зростання рентабельності. Підвищення рівня самофінансування має стати пріоритетною метою в розробці фінансових рішень і виборі форм фінансового забезпечення. Для тарифних підприємств це можливо шляхом поступового нарощування частки прибутку в плануванні джерел фінансування в інвестиційних програмах та безпосередньо в самому тарифі. Боргове фінансування за масштабними проєктами від міжнародних фінансових інституцій стимулює зростання частки прибутку в тарифі, що виступає позитивним чинником для самофінансування в майбутньому.

Проблема структури капіталу КП, що розподіляється на напрямки – визначення оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом, визначення цільового рівня показника фінансового левериджу і визначення пріоритетного порядку вибору джерел формування капіталу на рівні підприємства має вирішуватися з урахуванням їх особливостей, викликаних організаційно-правовою формою, та виявлених в процесі дослідження їх фінансового стану та формування капіталу: відсутність секторних тенденцій, декапіталізація прибутку, наднизька частка позикового капіталу. Дія цих особливостей проявляється у відсутності кореляційного зв'язку між структурою капіталу та ефективністю його використання, а саме: зміни у структурі капіталу можуть пояснити лише 13% змін в його загальній рентабельності при рахуванні чинників бюджетного фінансування. Це вказує, що призводить до висновку про неважливість питання структури капіталу для КП.

Дослідження порядку вибору джерел фінансування, оцінка динаміки капіталу, складу і структури власного капіталу і зобов'язань окремо, ступеня участі прибутку у капіталізації КП призводять до висновку, що пріоритетним капіталом підприємств комунальної власності є власний, а пріоритетним джерелом фінансування є вкладений капітал у формі внесків у статутний і додатковий. Накопиченого капіталу такі підприємства майже не мають. Аналіз структури власного капіталу вибірки підприємств

свідчить, що вкладеним капіталом перекриваються і накопичені підприємствами збитки (табл.3).

Питання оптимізації структури капіталу за критеріями мінімізації середньозваженої вартості та/або максимізації фінансової рентабельності не є релевантними для КП, натомість формування структури, яка б сприяла мінімізації фінансових ризиків є раціональною з огляду на особливості функціонування таких підприємств в системі місцевих фінансів.

Таблиця 3

Показники формування власного капіталу КП Києва – найбільших реципієнтів бюджетного фінансування за 2017-2020 рр.

	Коефіцієнт капіталізації прибутку	Коефіцієнт реінвестування прибутку	Частка вкладеного капіталу у власному	Частка накопиченого капіталу у власному
Дирекція будівництва шляхово-транспортних споруд	0,00447	0,06202	0,98404	0,01596
КК «Київавтодор»	0,01234	0,09561	1,01838	0,05477
«Київміськсвітло»	0,00053	0,13416	0,99673	0,00327
«Київпастрас»	0,04476	-1,58403	1,53260	-0,53260
«Київський метрополітен»	-0,01858	0	1,16587	-0,16587
КО "Київзеленбуд"	0,00265	0,72659	1,16933	-0,16933
«Житлоінвестбуд-УКБ»	0,00176	0,00969	0,95591	0,08539
«Київбудреконструкція»	0	-0,01633	0,99824	0,00176
«Солом'янка – Сервіс»	0,00258	0,06091	1,93033	-0,93033
«Інженерний центр»	0,04291	0,06703	1,89861	-2,80820
«Спецжитлофонд»	0,00137	0,08376	0,97060	0,02940
«Київтеплоенерго»	-0,15091	3,38356	1,16099	-0,18324
«Київкомунсервіс»	0,05487	0,09161	1,90381	-0,13417
«Інформатика»	0,01687	-131,62625	0,99317	0,00683
«Плесо»	0,02762	9,46105	0,99084	0,01365

Раціоналізація структури розуміється з точки зору балансу фінансових інтересів представників органу місцевого самоврядування як власника підприємства, керівництва самого підприємства та споживачів послуг як основних стейкхолдерів. Даний метод може бути рекомендований для оцінювання ефективності формування капіталу і для вибору раціональної його структури при встановлення цільових нерівностей і співвідношень між лівою і правою частинами балансу. Вибір кожної з політик фінансування базується на схильності власників та/або менеджерів

підприємства до прийняття ризику, тому цей підхід є компромісом, або домовленістю між власниками і менеджерами.

У п'ятому розділі «**Основні напрями формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів**» розроблено систему стратегічних і тактичних заходів, спрямовану на удосконалення формування капіталу та зростання капіталізації КП.

Вибір цільового рівня структури капіталу КП має базуватися на цільових стратегічних і тактичних орієнтирах. Оскільки рентабельність не є пріоритетом в діяльності більшості таких підприємств, особливо тих, що мають суспільне значення та/або виконують соціальну функцію, метою встановлення раціональної структури капіталу доцільно обрати такий стан активів і пасивів, який би забезпечував безперервний рух матеріальних і фінансових потоків підприємства, оптимальну тривалість операційного і фінансового циклів і створював можливість своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями, тобто забезпечував платоспроможність в довгостроковій перспективі.

Система заходів щодо формування капіталу КП має виходити зі стратегічних векторів розвитку громади через взаємозв'язок між стратегією розвитку в цілому та фінансовою стратегією як її забезпечувальною складовою. Стратегія громади визначає основні соціально-економічні вектори її розвитку і висуває одним з ключових пріоритетів рівень якості життя. Даний пріоритет безпосередньо пов'язаний з діяльністю КП як ключових учасників системи життєзабезпечення громади. Тому оперативні і стратегічні фінансові цілі цих підприємств мають узгоджуватись зі стратегічними фінансовими пріоритетами громади, які в свою чергу мають виходити із загальних стратегічних пріоритетів (рис.3).

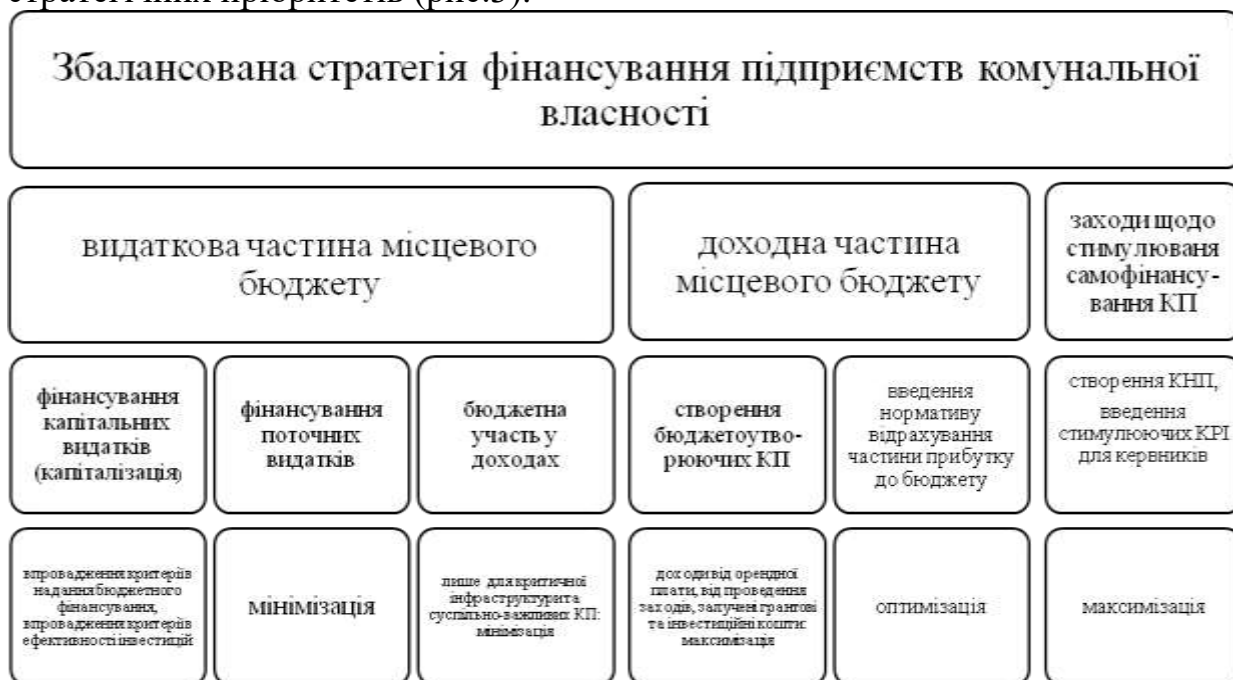

Рис.3. Модель збалансованої стратегії фінансування підприємств комунальної власності

Критерії вибору форми фінансового забезпечення підприємств мають базуватися на стратегічних напрямках і пріоритетах розвитку, що вимірюються встановленими індикаторами. Стратегічні цільові індикатори та індикатори результативності реалізації стратегії через систему якісних і кількісних індикаторів другого порядку та фінансових показників реалізації стратегії на рівні підприємства становлять логічну взаємопов'язану систему узгодження стратегічних фінансових пріоритетів на рівні КП та на рівні громади. Система стратегічного і оперативного цілепокладання фінансового забезпечення КП має зв'язок зі стратегічними орієнтирами самого КП та бюджетною стратегією громади. При цьому бюджетна стратегія громади виходить з довгострокових пріоритетів та політики управління публічною власністю. Пріоритетність господарських цілей над управлінськими призводить до всебічної фінансової підтримки підприємств комунальної власності, обернена пріоритетність призводить до скорочення комунальної власності і обмеження її фінансування. При збалансуванні пріоритетів, раціональне та ефективне фінансове забезпечення КП можливе за умови збалансування на рівні громади бюджетоформуючої функції КП з її традиційною роллю отримувача бюджетного фінансування.

Сприяння реалізації стратегічних пріоритетів фінансового забезпечення на рівні підприємства реалізується за допомогою досягнення встановленого рівня ключових фінансових індикаторів в системі фінансового планування. В залежності від сфери діяльності підприємств ключові фінансові індикатори обираються відповідно до прибуткового, беззбиткового або вартісного підходу.

Підприємство комунальної власності розробляє політику формування капіталу, що базуватиметься на теоретико-методологічному підґрунті, який складається з принципів, форм, методів і критеріїв і базується на процесному підході. Дієвим інструментом системи аналізу, діагностики і контролю дій керівництва за ступенем реалізації стратегії і політики формування капіталу виступає система ключових показників результативності (КРІ). Запропонована в дослідженні підсистема КРІ як складова системи управління результативністю підприємства, що складається з планування, виконання, моніторингу, оцінки та ідентифікації відхилень і базується його на візії, місії та стратегічних цілях, складається з чотирьох функціональних блоків, оцінка яких має відбуватися на рівні органу місцевого самоврядування та на рівні підприємства. При цьому КРІ на централізованому місцевому рівні відповідають за стратегічні пріоритети розвитку і складаються з показників імпаку та показників оцінки якості управління. КРІ на рівні підприємства дозволяють виміряти рівень досягнення операційних і фінансові цілей. В показниках імпаку та операційних показниках системи КРІ підприємства комунальної власності виділені групи індикаторів, що мають визначальний вплив з позиції ризику на ефективність та результативність діяльності підприємства. Ними є

показники корупційних ризиків та показники ефективності закупівель. Регулярний моніторинг цих показників має проводитись на рівні місцевої влади, що дозволить коректно інтерпретувати рівні витрат і прибутків (збитків) підприємств та визначати причини низької ефективності або збитковості. Моніторинг корупційних ризиків та закупівель підприємства сприятиме покращенню фінансової дисципліни з боку підприємства та його керівництва і стимулюватиме останнє до забезпечення виконання інших КРІ.

В залежності від наявності технологічного потенціалу роль підприємств комунальної власності в громаді може зводитись до агентської, де агент володіє продуктивним потенціалом і є чинником формування капіталу громади, так і до підтримуючої інфраструктури для технологічних агентів. Різні ролі вимагають різного рівня капіталізації, проте кожна роль потребує дотримання встановленого рівня ефективності інвестицій в капітал, що висуває питання управління формуванням капіталу КП на рівень громади в цілому з метою виконання функцій забезпечення капіталізації громади, регулювання грошових потоків між інституціями та контролю за належним та ефективним їх розподілом.

Управління формуванням капіталу КП в системі місцевих фінансів відповідає положенням агентської теорії капіталу та його структури, тоді як положення інших відомих теорій структури капіталу – теорії компромісу і теорії порядку фінансування, не відповідають практиці формування капіталу цих підприємств. Тому впровадження агентських витрат як основного інструменту теорії сприятиме вирішенню проблемних положень формування капіталу КП в системі місцевих фінансів. Запропоновані типи агентських витрат: стимулюючі, витрати моніторингу і контролю, змішані витрати сприятимуть врегулюванню агентського конфлікту між керівництвом підприємства та органом місцевого самоврядування. Зусилля власників КП мають бути спрямовані на поступову трансформацію пріоритетності джерел формування капіталу у відповідності до теорії порядку фінансування: від внутрішніх до зовнішніх, які завершуються бюджетним фінансуванням у власний капітал.

ВИСНОВКИ

У результаті дисертаційного дослідження подано теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення важливої наукової проблеми, пов'язаної з посиленням ролі підприємств комунальної власності в системі місцевого самоврядування, що зумовлює необхідність вирішення актуального науково-практичного завдання формування їх капіталу в системі місцевих фінансів. Результати проведеного дослідження створили підґрунтя для формулювання наступних висновків.

1. Узагальнення світових теорій корпоративних фінансів та вітчизняних напрацювань вказує на пріоритетність проблеми формування структури капіталу підприємств. Дослідження теорії місцевих фінансів

привело до уточнення місця фінансів КП у системі місцевих фінансів і дозволило сформулювати особливості фінансів КП. Систематизація та узагальнення теоретичних напрацювань щодо структури місцевих фінансів, фінансів підприємства та комунального господарства дозволила визначити теоретичну базу дослідження формування капіталу КП, яка складається з чотирьох теоретичних блоків: теорії фінансів підприємств і фінансового менеджменту, теорії корпоративних фінансів, теорії місцевих фінансів і нормативно-правового блоку.

2. Підвалини поняття «капітал підприємства», його економічна сутність та еволюції набули становлення в контексті розвитку категорії «капітал». У передумовах виокремлення капіталу підприємства капітал трактувався як основний елемент формування виробничих фондів. Подальше обґрунтування поняття фінансового капіталу і висновки щодо матеріальної природи капіталу створили засади для узагальнення його дуальної природи стосовно підприємства. Серед узагальнених і систематизованих підходів до трактування сутності капіталу підприємства: фінансовий, ресурсний, вартісний і бухгалтерський, обрано ресурсний підхід, як такий, що дозволяє всебічно дослідити капітал підприємства в розумінні активів, і в розумінні джерел їх формування.

3. На основі обґрунтування концептуальних основ капіталізації підприємств комунальної власності встановлено домінують балансової капіталізації, яка проявляється у формі приросту активів, профінансованих за рахунок довгострокових джерел фінансування, передусім власного капіталу, і пов'язана з фінансовими відносинами такого підприємства та органу місцевого самоврядування, якому він підпорядкований. Запропоновано розглядати капіталізацію КП через призму бюджетних відносин у системі місцевих фінансів. Капіталізація КП – це процес перетворення доходів підприємства, у тому числі отриманих з відповідного місцевого бюджету, в капітал, що проявляється у формі зростання чистих активів цього підприємства, результатом якого є збільшення чистої вартості підприємства, нагромадження відповідних форм капіталу.

4. Дослідження теоретичних основ і практики фінансового забезпечення підприємств комунальної власності країн ЄС та ОЕСД дозволило визначити актуальний науковий контекст, в рамках якого розглядаються проблеми КП: доцільність та ефективність публічної власності, урбаністика, екологічні концепції управління муніципальною власністю, проблеми реформування сфери публічних фінансів. Встановлено дві організаційно-правові форми суб'єкта господарювання комунальної форми власності в країнах ЄС та ОЕСД: комунальне підприємство (МОЕ) і комунальна корпорація (МОС), яка діє на засадах корпоративного управління. На основі узагальнення зарубіжного досвіду фінансового забезпечення МОЕ (МОС) було виділено наступні форми їх фінансової підтримки з боку місцевої влади: податкові пільги, пряма

бюджетна підтримка, надання та/або гарантування позик; грантова підтримка. Дослідження зарубіжних політик управління МОЕ (МОС) дозволило узагальнити спільні риси в різних країнах: наявність альтернатив МОЕ; фінансова підтримка МОЕ з боку місцевої влади; низькі вимоги у муніципалітетів до фінансової ефективності МОЕ. Проблеми низької фінансової ефективності МОЕ, негативного впливу на конкуренцію, зростання корупційних ризиків і порушення транспарентності властиві окремим країнам ОЕСД. Вважаємо, що такі надбання зарубіжної практики управління і фінансового забезпечення КП, як домінування грантової підтримки у джерелах фінансування; вигоди від випуску боргових зобов'язань; орієнтація передусім на результативність проти ефективності; концепція суспільної цінності; укрупнення КП, мають бути впроваджені в практику управління комунальними підприємствами в Україні.

5. Доцільним є виокремлення процесу формування капіталу КП як окремого об'єкту дослідження. Встановлено причини протиріч між стейкхолдерами в системі взаємовідносин між КП, споживачами послуг і органами місцевого самоврядування. Виявлені протиріччя впливають на форми і способи фінансового забезпечення КП. Ефективність розподілу обмежених місцевих ресурсів між підприємствами комунальної власності залежить від їх функцій і завдань та суспільного значення в життєзабезпеченні громади. Фінансування підприємства комунальної власності є складовою бюджетної політики місцевої влади стосовно видатків і виявлено форми і напрями використання видатків місцевого бюджету на КП. Поведінка місцевих органів влади при формуванні політики фінансування КП часто є компромісом між суспільним інтересом та економічним ефектом. Значна кількість КП у місті ускладнює формування узагальнених спільних підходів до всіх КП, що створює ризики недостатньо раціонального прийняття фінансових рішень. Запропонована полікритеріальна класифікація підприємств з виділенням таких критеріїв, як: спосіб участі у публічних закупівлях, тип формування капіталу, соціальна функція і суспільне значення, що має стати основою для розробки стратегії формування капіталу та сприятиме визначенню обґрунтованих підходів до політики фінансування КП у межах територіальної громади.

6. Теоретико-методологічну основу процесу формування капіталу підприємства комунальної власності, що відбувається під впливом бюджетних відносин, процесів, пов'язаних із наданням міжнародної фінансової допомоги та безпосередньо діяльністю КП, становлять принципи, форми, методи і джерела формування капіталу. Систематизація принципів бюджетного фінансування, принципів фінансування підприємств та принципів грантового фінансування дозволила сформулювати класифікаційні ознаки принципів фінансування КП. Дослідження функцій капіталу підприємств та функцій місцевих фінансів дозволило уточнити функції капіталу КП як складової системи місцевих фінансів, складової

системи місцевого господарства і як підприємства з елементами корпоративного управління. Обмеженість у доступі до фінансування, що пояснюється особливостями організаційно-правового статусу КП, не спричиняє виникнення особливих джерел фінансування, проте посилює значимість таких джерел як цільове і грантове фінансування.

7. Необхідність трансформації методів і підходів фінансової діагностики в оцінці формування капіталу КП пояснюється участю фінансів КП у системі місцевих фінансів, що обумовлює специфіку фінансових взаємовідносин між КП і ОМС, і особливостями відображення цих відносин у фінансовій звітності КП. Запропонований методологічний підхід до фінансової діагностики капіталізації КП, що включає такі напрями як: діагностика варіантів фінансування, спроможності до самофінансування, пропорцій самофінансування та ефективності структури капіталу, підсилить достовірність аналітичних висновків стосовно зовнішнього, зокрема бюджетного впливу на фінансову діяльність КП. Запропонована динамічна матриця формування капіталу КП сприяє уточненню діагностики процесу формування капіталу. Діагностика вибірки підприємств комунальної власності обласних центрів України та Києва призвела до висновку, що для достовірності і повноти діагностичних підсумків необхідно додатково аналізувати фінансовий план КП та звіт про його виконання для уточнення причинно-наслідкових зв'язків між фінансовими результатами КП та чинниками, що їх викликали.

8. Процес кругообігу капіталу підприємства з трансформацією його форми може бути описаний і регламентований відповідно до інструментів процесного підходу. Формування капіталу КП є наскрізним процесом, що проявляється на перетині двох систем: бюджетної системи на місцевому рівні та системи фінансів підприємства. Уточнені фази життєвого циклу процесу формування капіталу КП, запропоновано характеристику кожної та складено відповідний перелік дій КП. На рівні ОМС процес формування капіталу КП є підпроцесом місцевого бюджетного процесу і має два етапи: підготовчий і етап виконання. Проведено ідентифікацію цього процесу як внутрішнього забезпечуючого, встановлено його власника, клієнта, визначено кінцевий продукт. Ідентифікація і характеристика процесу формування капіталу КП на рівні ОМС сприятиме складанню карт і регламентів процесів, що підвищить швидкість його перебігу і покращить ефективність управління.

9. Джерела формування власного капіталу КП, на відміну від приватного сектору, мають законодавчі обмеження. На основі дослідження вибірки КП встановлено перевагу в структурі фінансування КП менш підзвітних і підконтрольних джерел, зокрема додаткового капіталу. Внаслідок відсутності законодавчих вимог до розміру статутного капіталу значна кількість КП не капіталізують статутний капітал, внаслідок чого розмивається відповідальність власників, що обмежує КП в доступі до позикових джерел і підвищує залежність від бюджетного фінансування.

Цільове фінансування як перспективна форма бюджетного фінансування, що забезпечує максимальну підзвітність, не набула достатнього поширення серед КП і рівень використання цього джерела становить близько 25%. Позиковий капітал використовували близько 6% вибірки КП протягом досліджуваного періоду, також встановлено низьку частку поточних зобов'язань, що не відповідає загальноукраїнській практиці формування капіталу. Поширеним джерелом фінансування КП є бюджетне фінансування у формі державної допомоги, яка порушує економічну конкуренцію.

10. Комплексна діагностика фінансового стану та формування капіталу вибірки київських КП, проведена за допомогою аналізу динаміки, структури та коефіцієнтного аналізу, дала можливість зробити висновки про наступне. Підприємства комунальної власності у середньому мають наднизьку рентабельність і переважно функціонують на межі збитковості, що робить їх подібними до бюджетних установ. Фінансові результати і рентабельність КП, які мають бюджетну підтримку, в цілому не відрізняється від результативності тих КП, що її не мають. Зокрема в Києві бюджетна участь у капіталі та доходах комунальних підприємств є високою і становить близько третини видатків бюджету. Структура капіталу характеризується переважанням власного з домінуванням вкладеного капіталу. Рівень самофінансування є вкрай низьким через відсутність капіталізації прибутку.

11. Критерії прийняття рішення щодо політики формування і поповнення капіталу КП, розроблені на основі узагальнення результатів фінансової діагностики і практики формування капіталу КП в Україні, базуються на пріоритетності їх суспільного значення як задоволенні критичних потреб для громади, та соціальних функцій, тобто спрямованих на вирішення соціальних проблем з метою забезпечення прийнятних соціальних стандартів життя. Класифікаційна матриця, складена на основі запропонованих критеріїв та удосконаленої класифікації КП, дозволяє ОМС обґрунтовано визначати пріоритетні КП для бюджетного фінансування. Разом з цим, зміна фокусу діяльності ОМС з прямої фінансової підтримки на заходи сприяння і з акцентом на комбінованих формах фінансового забезпечення та на підтримці кредитування, дозволить заощадити кошти бюджету і підвищити фінансову дисципліну, підзвітність і прозорість в КП.

12. Складові проблеми формування капіталу КП – оптимальна структура, цільовий рівень фінансового левериджу і порядок джерел формування мають вирішуватися з урахуванням особливостей КП як організаційної форми господарювання на основі отриманих результатів фінансової діагностики та практики формування капіталу. Тестування основного постулату класичної теорії фінансування: взаємозв'язку рентабельності продажу та структури капіталу підприємства засвідчило присутність слабого нелінійного зв'язку, що вказує на неважливість

питання структури капіталу в практиці фінансової діяльності КП. Домінування власного капіталу в структурі капіталу КП з ключовими джерелами вкладеного, яким переважно покриваються акумульовані збитки, а не накопиченого капіталу, свідчить про нерелевантність теорії компромісу та теорії розрахункового порядку в трактуванні структури і обґрунтуванні порядку джерел формування капіталу КП. Натомість формування структури, що сприяє мінімізації фінансових ризиків може бути рекомендована як раціональна з огляду на сутнісні особливості фінансів КП.

13. Раціональність структури капіталу розуміється з точки зору балансу фінансових інтересів представників власників КП у вигляді ОМС, керівника КП та споживачів послуг як основних стейкхолдерів. Вибір кожної з політик фінансування базується на схильності власників та/або керівника КП до прийняття ризику. Вибір цільового рівня структури капіталу для КП має базуватися на стратегічних і тактичних орієнтирах. Оскільки рентабельність не є пріоритетом в діяльності більшості КП, особливо тих, що пропонуються ключовими реципієнтами бюджетного фінансування, метою встановлення раціональної структури капіталу доцільно обрати такий стан активів і пасивів, який би забезпечував платоспроможність в довгостроковій перспективі.

14. Формування капіталу підприємств комунальної власності має виходити зі стратегічних векторів розвитку громади через забезпечення взаємозв'язку між стратегією розвитку в цілому та фінансовою стратегією як її забезпечувальною складовою. Рівень якості життя як ключовий стратегічний пріоритет розвитку територіальних громад частково визначається діяльністю КП як ключових учасників системи життєзабезпечення. Відповідно оперативні і стратегічні фінансові цілі КП мають базуватися на стратегічних фінансових пріоритетах громади, що є похідними від загальних стратегічних пріоритетів. Розроблені стратегічні цільові індикатори та індикатори результативності реалізації стратегії через систему якісних і кількісних індикаторів другого порядку та фінансових показників реалізації стратегії на рівні КП становлять логічну взаємопов'язану систему узгодження стратегічних фінансових пріоритетів на рівні КП та на рівні громади. Система стратегічного і оперативного цілепокладання фінансового забезпечення КП має зв'язок зі стратегічними орієнтирами самого КП та бюджетною стратегією громади, яка виходить з довгострокових пріоритетів та політики управління публічною власністю. Сприяння реалізації стратегічних пріоритетів фінансового забезпечення КП на рівні підприємства реалізується за допомогою досягнення встановленого рівня ключових фінансових індикаторів в системі фінансового планування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

монографії, розділи у колективних працях:

1. Багацька К.В. Капіталізація комунальних підприємств : монографія. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. 284 с. (11,9 друк. арк.)
2. Управління економічним розвитком держави та суб'єктів господарювання: монографія / за заг. ред. Денисенка М.П. та Мігус І.П. Черкаси: ТОВ «МАКЛАУТ», 2013. 448 с., розд. 2 п.5. Фінансова діагностика діяльності підприємства в системі прийняття управлінських рішень. С. 277–295. (1,3 друк. арк.)

у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus

3. Kafka S., Bagatska K., Sapiński A., Nikitin D., Zaitsev O. Mathematical modelling justification of financial and economic parameters of enterprises. *International Journal of Engineering and Advanced Technology*. 2019. 9(1). Pp. 6273–6277. [Міжнародна наукометрична база SCOPUS]. (0,5 друк. арк., автору належить 0,1 друк. арк.)
4. Slobodyanik Y., Bagatska K., Silakova H., Krot L., Korbutiak A. Efficiency of capital formation of utility enterprises: the case of Ukraine. *Independent journal of management and production*. 2021. Vol. 12. № 3. [Міжнародна наукометрична база Web of Sciences]. (1,0 друк. арк., автору належить 0,2 друк. арк.)
5. Bagatska K., Batrakova T., Silakova H., Klymash N., Vialets O. The enterprise capital structure management model. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2021. № 4. Pp. 110–115. [Міжнародна наукометрична база SCOPUS]. (1,0 друк. арк., автору належить 0,2 друк. арк.)
6. Bagatska K., Blakyta H., Melnychuk O., Pashkuda T., Mishchenko A. The impact of budget financing on the municipal-owned enterprises performance: case of Kyiv city. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2023. V. 3. № 50. Pp. 116–126. [Міжнародна наукометрична база SCOPUS, Web of Sciences]. (1,0 друк. арк., автору належить 0,3 друк. арк.)

у наукових фахових виданнях:

7. Багацька К.В. Методичні засади регулювання платоспроможності підприємств. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит»*. 2008. № 1. С. 25–29. (0,4 друк. арк.)

8. Багацька К. В. Управління довгостроковою платоспроможністю підприємства в ринковому середовищі. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2008. № 1(3). С. 37–43. (0,4 друк. арк.).

9. Багацька К.В. Удосконалення фінансового забезпечення акціонерних товариств у світлі нового законодавства. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2009. № 30. С. 11–13. (0,4 друк арк.).

10. Багацька К.В. Методичні засади планування джерел фінансування інвестиційної діяльності. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2010. № 36. С. 162–167. (0,5 друк. арк.).

11. Багацька К.В. Методичні підходи до аналізу грошових потоків. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 10. Ч. 4. С. 11–14. (0,5 друк. арк.).

12. Багацька К. В. Діагностика і управління ризиком ліквідності підприємства. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 11. Ч. 2. С. 19–22. (0,4 друк. арк.).

13. Багацька К.В., Тарасюк В.П. Оцінка формування капіталу підприємств корпоративного типу. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит»*. 2012. № 1. С. 140–145. (0,6 друк. арк., автору належить 0,3 друк. арк.).

14. Багацька К. В., Коваленко О.С. Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах реформування податкової системи. *Облік і фінанси*. 2013. № 1 (59). С. 92–98. (0,6 друк. арк., автору належить 0,4 друк. арк.).

15. Багацька К. В., Говорушко Т. А. Тенденції та перспективи капіталізації підприємств харчової промисловості України. *Бізнес Інформ*. 2013. № 11. С. 165–169. (0,5 друк. арк., автору належить 0,4 друк. арк.).

16. Багацька К., Лукащук О. Особливості застосування матричних моделей у діагностиці платоспроможності підприємства. *Економічний аналіз*. 2013. Вип. 12. Ч. 3. С. 24–28. (0,4 друк. арк., автору належить 0,3 друк. арк.).

17. Багацька К. В. Підходи до оцінки ринкової активності підприємств реального сектора економіки. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 1. С. 50–56. (0,7 друк. арк.).

18. Багацька К.В., Коваленко О.С. Дослідження зв'язку балансової і ринкової капіталізації підприємств харчової промисловості. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 15. № 2. С. 27–33. (0,6 друк. арк., автору належить 0,3 друк. арк.).

19. Багацька К. В. Капіталізація підприємства як ключова категорія вартісно-орієнтованого управління. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2015. Вип. 3. С. 10–13. (0,6 друк. арк.).

20. Багацька К. В., Розіна Я. Е. Формування власного капіталу підприємств харчової промисловості: оптимізаційний підхід. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 776–780. (0,6 друк. арк., автору належить 0,3 друк. арк.).

21. Багацька К. В. Еволюція поняття «капіталізація підприємства» в контексті сучасних теорій корпоративних фінансів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 15. С. 19–22. (0,6 друк. арк.).
22. Багацька К.В., Рябуха О.Д. Оцінка стану компаній харчової промисловості як фактор їх ринкової капіталізації. *Інноваційна економіка*. 2016. № 9-10. С. 164–169. (0,8 друк. арк., автору належить 0,5 друк. арк.).
23. Багацька К.В., Пюро Б.І. Ринкова капіталізація компаній: світові та вітчизняні тенденції. *Облік і фінанси*. 2017. №1. С. 112–119. (0,7 друк. арк., автору належить 0,4 друк. арк.).
24. Зимовець В. В., Багацька К. В. Капіталізація реального сектору економіки України: тенденції та наслідки. *Світ фінансів*. 2018. № 1. С. 7–21. (1,0 друк. арк., автору належить 0,6 друк. арк.).
25. Багацька К.В., Козирева М.С. Фінансовий моніторинг комунальних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки*. 2019. Вип. 33. С. 166–171. (0,8 друк. арк., автору належить 0,5 друк. арк.).
26. Багацька К.В., Гейдор А.П. Бізнес-процеси в умовах діджиталізації економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2019. №. 5. С. 23–32. (0,5 друк. арк., автору належить 0,2 друк. арк.).
27. Багацька К.В. Фінансова безпека комунальних підприємств: сутнісні особливості та методи оцінки. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 135–139. (0,7 друк. арк.).
28. Багацька К. В., Блакита Г. В. Фінансування комунальних підприємств в умовах бюджетних обмежень. *Вісник КНТЕУ*. 2021. № 5. С. 100–111. (0,7 друк. арк., автору належить 0,4 друк. арк.).
29. Багацька К. В. Класифікація комунальних підприємств як основа вибору політики їх фінансування. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 74–79. (0,7 друк. арк.).
30. Багацька К.В. Фінансування комунальних підприємств: європейський досвід. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 3. С. 110–118. (0,8 друк. арк.).
31. Багацька К. В., Блакита Г. В. Особливості процесу формування капіталу комунальних підприємств. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 3. С. 131–139. (0,8 друк. арк., автору належить 0,5 друк. арк.).
32. Bagatska K. Criteria for the expediency of municipal-owned enterprises budget support. *Scientia fructuosa*. 2023. № 2. S. 67–77. (0,9 друк. арк.).
33. Багацька К. В. Передумови самофінансування тарифних комунальних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2362>. (0,7 друк. арк.).
34. Багацька К.В., Климаш Н.І. Фінансові аспекти гарантування безпеки комунальних підприємств в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2023. № 7. С. 120–127. (0,7 друк. арк., автору належить 0,4 друк. арк.).

в інших виданнях:

35. Багацька К.В. Системний підхід до фінансового планування на підприємстві. *Проблеми економіки підприємств у сучасних умовах*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 13–14 травня 2010 р.). Київ: НУХТ, 2010. Ч. 1. С. 22. (0,1 друк. арк.).

36. Багацька К.В. Особливості визначення доданої вартості підприємства в сучасних умовах. *Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 17 лютого 2012 р.). Черкаси: Вид-во ТОВ «Маклаут», 2012. С. 7–9. (0,2 друк. арк.).

37. Багацька К.В. Діагностика фінансової стійкості підприємства в контексті сучасних аналітичних вимог. *Проблеми і перспективи розвитку фінансів, обліку і маркетингу в сучасному середовищі*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25–26 жовтня 2012 р.). Київ: НУХТ, 2012. С. 131–132. (0,1 друк. арк.).

38. Багацька К.В., Тарасюк В.П. Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу в системі фінансового менеджменту підприємства: *Розвиток національних економік в умовах глобальної нестабільності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 лютого 2013 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 166–167. (0,2 друк. арк., автору належить 0,1 друк. арк.).

39. Багацька К.В., Коваленко О.С. Тенденції реальної і фіктивної капіталізації підприємств харчової промисловості. *Пріоритети розвитку економіки України та інших країн*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 29–30 листопада 2013 р.). ЧДТУ. Чернігів: «Гельветика», 2013. С. 54–57. (0,2 друк. арк., автору належить 0,1 друк. арк.).

40. Багацька К.В. Особливості аналізу ринкової активності підприємств корпоративного сектору економіки. *Економіка: реалії часу і перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20–21 лютого 2014 р.). Одеса: ОНПУ, 2014. Т. 1. С. 42–43. (0,2 друк. арк.).

41. Багацька К.В. Удосконалення діагностичних прийомів відповідно до потреб фінансового менеджменту. *Актуальні проблеми економічного та соціального розвитку підприємств харчової промисловості*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24–25 квітня 2014 р.). Київ: НУХТ. С. 117–120. (0,2 друк. арк.).

42. Багацька К.В. Фінансове прогнозування на підприємстві в умовах кризового стану економіки. *Нові ідеї в харчовій науці – нові продукти харчовій промисловості*: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Київ, 13–17 жовтня 2014 р.). Київ: НУХТ, 2014. С. 830. (0,1 друк. арк.).

43. Багацька К.В., Купріяничук Р.А. Напрями зростання капіталізації суб'єкта підприємницької діяльності. *Соціальні та економічні аспекти розвитку міжнародних відносин*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 28–29 листопада 2014 р.). Дніпропетровськ:

НВ «Перспектива», 2014. Ч. 1. С. 124-127. (0,3 друк. арк., автору належить 0,2 друк. арк.).

44. Bagatska K. Disclosure analytical information of equity issuers: case of Ukraine. *Economics, Management, Law: current state and perspectives of development*. Collection of scientific articles. Thorpe-Bowker®, Melbourne, Australia, 2015. P. 187–192. (0,4 друк. арк.).

45. Багацька К.В. Управління робочим капіталом підприємства в умовах кризи. *Розвиток національної економіки: теорія і практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 3–4 квітня 2015 р.)*. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ – Тернопіль: Крок, 2015. Ч. 3. С. 61–62. (0,2 друк. арк.).

46. Багацька К.В. Передумови зростання ринкової капіталізації підприємств реального сектора економіки. *Модернізація національної економіки: зміни в умовах кризи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 15–16 травня 2015 р.)*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 159–160. (0,2 друк. арк.).

47. Багацька К.В. Фактори капіталізації харчової промисловості України. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку підприємств харчової промисловості: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21–22 квітня 2016 р.)*. Київ: НУХТ. 2016. С. 112–113. (0,1 друк. арк.).

48. Bagatska K. Market capitalization as competitiveness factor of food processing industry. *Food Science for Well-being (CEFood 2016): Book of Abstracts of 8 th Central European Congress on Food (Kyiv, 23-26 May 2016)*. Kyiv: NUFT, 2016. P. 95. (0,1 друк. арк.).

49. Багацька К.В. Вплив прибутковості на ринкову вартість і капіталізацію підприємств харчової промисловості. *Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Київ, 25 квітня 2017 р.)*. Київ: ЦП «Компринт». 2017. С. 124–126. (0,2 друк. арк.).

50. Багацька К.В. Вплив інновацій на ринкову капіталізацію. Світові тенденції. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: виклики постіндустріальної економіки: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 18–19 травня 2017 р.)*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 43–44. (0,1 друк. арк.).

51. Багацька К.В. Тенденції капіталізації галузей під зміною технологічного укладу. *Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21 червня 2017 р.)*. Київ : КНЕУ. 2017. С. 36–39. (0,2 друк. арк.).

52. Багацька К.В. Фінансовий моніторинг комунальних підприємств в системі підзвітності і прозорості місцевого самоврядування. *Корпоративні фінанси: проблеми і перспективи інноваційного розвитку:*

матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 жовтня 2018 р.). Київ: КНЕУ. С. 384–386. (0,2 друк. арк.).

53. Багацька К.В., Зеленьк О.П. Удосконалення якісних критеріїв в публічних закупівлях. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні*: матеріали XII міжнар. бізнес-форуму (м. Київ, 22 березня 2019 р.). Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. С. 20–21. (0,2 друк. арк., авт. 0,1 друк. арк.).

54. Багацька К.В. Фінансування капітальних інвестицій нефінансових корпорацій. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні*: матеріали X міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22–23 травня 2019 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. С. 16–18. (0,1 друк. арк.).

55. Багацька К.В. Управління капіталом нефінансових корпорацій. *Україна, Болгарія, ЄС: економічні, технічні та соціальні тенденції розвитку*: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Бургас, Болгарія, 27 червня – 3 липня 2020 р.). Бургас: Авангард Прима, 2020. С. 63–65. (0,2 друк. арк.).

56. Bagatska K.V., Matusova O.M. Financing of capital investments in insuring economic security of non-financials corporations in Ukraine. *Public security and public order*. 2021. № 26. Pp. 6–16. (0,6 друк. арк., автору належить 0,4 друк. арк.).

57. Багацька К.В. Диверсифікація доходів як чинник ефективності комунальних підприємств. *Україна, Болгарія, ЄС: тренди економічного, технічного і соціального розвитку*: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Бургас, Болгарія, 26 червня – 4 липня 2021 р.). Бургас: Авангард Прима, 2021. С. 93–94. (0,2 друк. арк.).

58. Багацька К.В. Комунальні підприємства: капіталізація VS ефективність. *Наукове забезпечення економічного розвитку, правового регулювання, управління, енергоефективності та провайдингу екоінновацій в аграрній і суміжних галузях в умовах глобалізації*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 28 квітня 2021 р.). Полтава: ПДАА. 2021. С. 90–92. (0,2 друк. арк.).

59. Багацька К.В. Капіталізація комунальних підприємств м. Києва. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні*: матеріали XI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19–20 травня 2021 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2021. С. 18–21. (0,1 друк. арк.).

60. Багацька К. В. Підходи до капіталізації комунальних підприємств. *Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами*: матеріали V всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17 листопада 2021 р.). Київ: КНЕУ. 2021. С. 159–162. (0,2 друк. арк.).

61. Багацька К. Оцінка фінансово-майнового стану комунальних підприємств: методологічні особливості. *Облік, аналіз, аудит та оподаткування: сучасна парадигма в умовах інформаційного суспільства*:

матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9–10 грудня 2021 р.). Київ: КНЕУ. 2021. С. 274–276. (0,2 друк. арк.).

62. Багацька К. В. Щодо трактування категорії «капітал підприємства» в українських наукових школах. *Дослідження фінансових інституцій та інструментів розвитку держави, територій та суб'єктів господарювання: теоретичні, методологічні та практичні аспекти*: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 лютого 2022 р.). Одеса: ОНУ ім. Мечникова. 2022. С. 8–11. (0,2 друк. арк.).

63. Багацька К.В. Особливості фінансування комунального сектора в умовах воєнного часу. *Трансформація національної, закордонної моделей економічного розвитку та законодавства в умовах воєнного часу*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 27-29 червня 2022 р.). Луцьк: «Волиньполіграф». 2022. С. 322–324. (0,2 друк. арк.).

64. Багацька К.В. Капіталізація комунальних підприємств в повоєнний період. *Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України*: матеріали I всеукр. наук.-практ. конф. присвячена пам'яті Войнаренка М. П. (м. Хмельницький, 27–28 жовтня 2022 р.). Хмельницький: ХНУ. 2022. С. 22–24. (0,1 друк. арк.).

65. Bagatska K., Blakyta H., Guliaieva N., Miniailo O., Vavdiichyk I. Improving municipal enterprise capitalization: Insights on Determining Factors – Evidence from Ukraine. *18 Chapter. AI and Business, and Innovation Research: Understanding the Potential and Risks of AI for Modern Enterprises*. 2023. URL: <https://cutt.us/CYOBc> (0,7 друк. арк., автору належить 0,2 друк. арк.).

66. Bagatska K., Blakyta H. The process approach as a managerial innovation in the municipal enterprises financing. *Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні: виклики воєнного часу* : матеріали XIV міжнар. бізнес-форуму (м. Київ, 23 березня 2023 р.). Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 64–66. (0,1 друк. арк., автору належить 0,1 друк. арк.).

67. Багацька К.В. Стимулювання самофінансування комунальних підприємств. *Фінансова політика як складова економічного розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11–12 квітня 2023 р.) Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С.154-155. (0,1 друк. арк.)

68. Багацька К.В., Климаш Н.І. Фінансування комунальних підприємств у повоєнний період. *Економіка та безпека бізнесу в XXI столітті*: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24–25 травня 2023 р.). Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2023. С. 8–10. (0,2 друк. арк., автору належить 0,1 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Багацька К.В. Формування капіталу підприємств комунальної власності в системі місцевих фінансів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Державний торговельно-економічний університет, Київ, 2023.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми теоретико-методологічного обґрунтування, методичних засад та практичних рекомендацій щодо процесу формування капіталу і капіталізації підприємств комунальної власності (КП). За результатами дослідження розроблено концепцію формування капіталу КП, що поєднує елементи теорії фінансів підприємств і фінансового менеджменту, теорії корпоративних фінансів з домінуванням агентського підходу, базується на сутнісно-функціональних особливостях КП, включає основні принципи, функції, методи і джерела формування капіталу.

Сформовано методологічний підхід до обґрунтування системи критеріїв фінансування підприємств комунальної власності з місцевого бюджету, що ґрунтується на відповідній класифікації таких підприємств, їх типологічній матриці, систематизованих формах отримання бюджетних коштів підприємствами комунальної власності, враховує фактори впливу на формування капіталу КП. Визначено основні напрями фінансування підприємств комунальної власності, в основу чого покладено типологізацію їх ключових фінансових пріоритетів, довгострокове і оперативне цілепокладання, індикатори загальної стратегії розвитку територіальної громади у взаємозв'язку з її фінансово-бюджетною спроможністю. Визначено методологічні засади застосування процесно-орієнтованого підходу до формування капіталу КП, який здійснюється на рівні місцевого самоврядування та підприємства послідовно, включає типологізацію, ідентифікацію, визначення життєвого циклу, опис і регламентацію процесів.

Удосконалено визначення поняття капіталізації підприємства комунальної власності, в основу якого покладені сутнісні характеристики трансформації і приросту вартості як цінності, дуальності природи, перерозподільчого характеру та інституційних обмежень. Поглиблено систему принципів формування капіталу підприємств комунальної власності, які відповідають дуальній природі такого підприємства, включають принципи грантового фінансування та складаються з універсальних і специфічних, які розподіляються на соціальні і корпоративні. Удосконалено класифікаційні ознаки до визначення факторів впливу на формування капіталу підприємств комунальної власності в Україні на основі систематизації провідних теорій корпоративних фінансів з виділенням факторів впливу на зовнішні і внутрішні джерела формування капіталу, що містять фактори, зумовлені

формою власності та підпорядкуванням підприємств. Представлено підходи до фінансової діагностики КП, що побудовані на основі поєднання статичних та динамічних моделей. Запропоновано розширення складової діагностики формування власного капіталу, інформаційною базою якої є фінансова звітність, у тому числі звіт про виконання фінансового плану підприємства. Розроблено методичний підхід до формування системи ключових індикаторів результативності як складової життєвого циклу процесу формування капіталу КП, що має дворівневу структуру і включає відповідні показники, які вимірюються на рівні органу місцевого самоврядування та комунального підприємства.

Дістало подальшого розвитку положення стосовно прийняття фінансових рішень щодо підприємств комунальної власності відповідно до фінансової та інституційної спроможності територіальної громади і фінансового стану підприємства, обґрунтовано етапи та складові процесу прийняття фінансових рішень на рівні територіальної громади і підприємства комунальної власності з визначенням стратегічних і оперативних завдань. Систематизовано форми фінансової підтримки підприємств комунальної власності, в основу яких покладено теоретичне та емпіричне підґрунтя зарубіжних досліджень фінансування таких підприємств. Сформовано методологічний підхід до обґрунтування системи критеріїв фінансування підприємств комунальної власності з місцевого бюджету, що ґрунтується на відповідній класифікації таких підприємств, їх типологічній матриці, формах отримання бюджетних коштів. Обґрунтовано механізм фінансового забезпечення КП як поєднання форм, методів та інструментів прямої та непрямої дії, Розроблено підходи до оцінки ефективності формування капіталу підприємств комунальної власності, в основу якого покладено гіпотезу щодо впливу бюджетної присутності та структури капіталу на фінансову ефективність таких підприємств. Поглиблено наукове обґрунтування застосування теорії агентських відносин щодо формування капіталу КП в системі місцевих фінансів, завдяки чому може бути досягнута раціональна структура капіталу підприємства комунальної власності та ефективне управління її формуванням.

Ключові слова: формування капіталу, капітал підприємства, капіталізація, підприємство комунальної власності, комунальне підприємство, місцеві фінанси, фінансування, місцевий бюджет.

ANNOTATION

Bagatska K. V. Capital formation of municipal-owned enterprises in the local finance system. – Manuscript

Dissertation for a Doctor of Economics degree in economic sciences by specialty 08.00.08 – money, finance and credit. State University of Trade and Economics, Kyiv, 2023.

In the dissertation, a theoretical synthesis and a novel solution to the important scientific problem of theoretical-methodological substantiation, methodological principles, and practical recommendations regarding the process of capital formation and capitalization of municipal enterprises (hereinafter referred to as MOE) have been accomplished. The research results have led to the development of a concept for the formation of municipal enterprise (MOE) capital, which integrates elements of enterprise finance theory and financial management, corporate finance theory dominated by an agency approach, and is based on the essential-functional features of MOEs. It includes the main principles, functions, methods, and sources of capital formation. A methodological approach to justifying the system of criteria for financing municipal enterprises from the local budget has been formulated. This approach is based on the classification of such enterprises, their typological matrix, systematic forms of receiving budgetary funds, and takes into account factors influencing MOE capital formation. The main directions of financing municipal enterprises have been identified, based on the typology of their key financial priorities, long-term and operational goal-setting, and indicators of the overall development strategy of the territorial community in relation to its financial and budgetary capacity. Methodological principles for applying a process-oriented approach to MOE capital formation have been determined at the level of local self-government and the enterprise, including typology, identification, determination of the life cycle, description, and regulation of processes.

The definition of the concept of municipal enterprise capitalization has been refined, incorporating essential characteristics of transformation and value growth, duality of nature, redistributive character, and institutional constraints. The system of principles for forming the capital of municipa-owned enterprises has been deepened, corresponding to the dual nature of such enterprises, including grant financing principles that consist of universal and specific principles distributed between social and corporate aspects. Classification features for determining the factors influencing the formation of MOE capital in Ukraine have been improved based on the systematization of corporate finance leading theories, highlighting factors affecting external and internal sources of capital formation, conditioned by the form of ownership and subordination of enterprises. Approaches to the financial diagnostics of municipal-owned enterprises have been presented, based on the combination of static and dynamic models, suggesting an expansion of the diagnostic component of the formation of own capital, relying on financial reporting, including the report on the implementation of the enterprise's financial plan. A methodical approach to forming a system of key performance indicators has been developed as a component of the life cycle of the process of MOE capital formation, which has a two-level structure and includes corresponding indicators measured at the level of local self-government and municipal enterprise.

Further development has been given to the positions regarding the adoption of financial decisions for municipal enterprises according to the financial and

institutional capacity of the territorial community and the financial condition of the enterprise. The stages and components of the making financial decisions process at the level of the territorial community and municipal enterprise have been substantiated, with the definition of strategic and operational tasks. Forms of financial support for municipal-owned enterprises have been systematized, based on the theoretical and empirical foundation of foreign research on the financing of such enterprises. A methodological approach to justifying the system of criteria for municipal enterprises financing from the local budget has been formulated, based on the corresponding classification of such enterprises, their typological matrix, and forms of receiving budgetary funds. The mechanism of financial support for MOEs has been justified as a combination of forms, methods, and instruments of direct and indirect action.

Approaches to evaluating the effectiveness of municipal-owned enterprise capital formation have been developed, based on the hypothesis regarding the impact of budgetary presence and capital structure on the financial efficiency of such enterprises. The scientific rationale for applying agency theory to the municipal-owned enterprise capital formation in the local finance system has been deepened. This allows achieving a rational capital structure of municipal-owned enterprises and efficient management of its formation.

Key words: capital formation, enterprise capital, capitalization, municipal-owned enterprise, local finance, public finance, financing, local budget.